OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
Lainsäädäntöneuvos
Riitta Haapasaari

Muistio

3.3.2022

Talousvaliokunnalle

Vastuusääntöjen mukauttaminen digitaaliaikaan ja tekoälyyn,

E128/2021 vp. Hankkeen valmistelu komissiossa

Komissio on valmistelemassa muutoksia tuotevastuudirektiiviin (85/374/ETY) sekä säännöksiä tekoälyjärjestelmien aiheuttamien vahinkojen korvaamiseksi. Kerätäkseen tietoja ja näkemyksiä keinoista, joilla direktiiviä voitaisiin parantaa ja sen selvittämiseksi, miten voitaisiin käsitellä erityisesti tekoälyjärjestelmien aiheuttamiin vahinkoihin liittyviä vastuukysymyksiä, komissio järjesti julkisen kuulemisen 18.10.2021-10.1.2022. Nyt käsittelyssä oleva E-kirje laadittiin julkisen kuulemisen kysymysten pohjalta. Komissio järjesti 1.2.2022 työpajan, jossa esiteltiin julkisessa kuulemisessa saatujen vastausten perusteella laadittuja tarkennettuja sääntelyvaihtoehtoja. Komission ilmoituksen mukaan näiden vaihtoehtojen pohjalta laaditaan maaliskuun aikana vaikutusten arviointi ja komission ehdotukset annetaan syyskuun aikana.

Tuotevastuudirektiivin osalta aiemmissa arvioinneissa on todettu, että direktiiviä on vaikea soveltaa digitaali- ja kiertotalouden tuotteisiin. Lisäksi arvioinneissa havaittiin, että korvausvaatimusten esittäminen on kuluttajalle vaikeaa korvauskynnysten ja määräaikojen vuoksi ja että korvausten saaminen voi olla vaikeaa todistustaakan vuoksi, erityisesti silloin kun on kyse monimutkaisista tuotteista.

Komission em. työpajassa esittelemissä arvioitavaksi otettavissa vaihtoehdoissa direktiivissä todettuja puutteita ehdotetaan korjattaviksi laajentamalla direktiivin soveltamisalaa aineellisten esineiden lisäksi myös digitaalisiin elementteihin sekä määrittelemällä erilaiset aineettomat vahingot korvattaviksi nykyisten henkilö- ja esinevahinkojen lisäksi. Lisäksi arvioitaviin sääntelyvaihtoehtoihin sisältyy tuotteen määritelmän laajentaminen markkinoille takaisin tuotuihin, merkittävästi uudelleenmuokattuihin kiertotalouden tuotteisiin sekä vahingonkorvausvastuussa olevan tahon määritteleminen tuotteille, joilla ei ole EU:hun sijoittautunutta tuottajaa tai maahantuojaa.

Korvauksen saamiseen liittyviä esteitä arvioitavaksi esitetyissä vaihtoehdoissa ehdotetaan poistettavaksi mm. helpottamalla korvauksen hakijan näyttötaakkaa, esimerkiksi asettamalla tuottajalle velvollisuus antaa korvauksen hakemiseksi tarpeellisia teknisiä tietoja tuotteesta, asettamalla tuottajalle presumptiovastuu, säätämällä tiettyjä tuotteita koskien käännetystä todistustaakasta taikka muokkaamalla tai poistamalla kehittelyriskiä koskevaa vastuuvapaussäännöstä. Vaihtoehdoissa tuodaan esille myös sellaisten säännösten muuttaminen tai poistaminen, jotka suhteettomasti rajoittavat vahinkoa kärsineen mahdollisuuksia vaatia korvauksia. Tällaisia komission mukaan ovat esinevahinkoja koskeva 500 euron korvauskynnys, tuottajan vastuun rajaaminen kymmeneen vuoteen tuotteen markkinoille laskemisesta ja kolmen vuoden määräaika korvausvaatimuksen esittämiselle.

Tekoälyjärjestelmien vastuukysymysten osalta arvioitavana on tarve kaikkia jäsenmaita koskevalle yhtenäiselle sääntelylle. Valtaosa julkiseen kuulemiseen osallistuneista tahoista kannattaa EU-tason sääntelyä. Soveltamisalan osalta vaihtoehtoina esitetään joko kaikki tekoälytuotteet kattava sääntely tai sääntely, joka koskisi vain sellaisia säännöksessä tarkemmin lueteltuja autonomisella tai läpinäkymättömällä tekoälyllä varustettuja tuotteita ja palveluja, jotka voivat vahingoittaa kansalaisten oikeudellisia etuja (henkeä, terveyttä, omaisuutta) yleisesti. Tekoälyä koskevan sääntelyn osalta arvioitavana on myös se, tulisiko kaikkia tekoälytuotteita tai tiettyjä tuotteita koskea ankara vastuu sekä velvollisuus ottaa vastuuvakuutus.